

АНОТАЦІЯ

Широкова І.І. Специфіка та мультимодальні засоби актуалізації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, 2021.

У дисертації здійснено дослідження мультимодальних засобів актуалізації ключових концептів в індивідуально-авторській картині світу В. Блейка, англійського поета, художника й гравера кінця XVIII – першої третини XIX століття.

Мета роботи полягає в аналізі ключових концептів індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, співвідношення індивідуального й колективного в авторських концептуалізаціях, а також ролі мультимодальних засобів їх актуалізації.

Реалізація мети передбачає виконання таких теоретичних і практичних завдань: узагальнити основні положення теорії картини світу, окреслити позиції науковців щодо визначення, типів, а також співвідношення мовної та концептуальної складових картини світу; розкрити співвідношення художньої та індивідуально-авторської картин світу, встановити чинники, які вплинули на формування особливостей світовідчуття В. Блейка та формування його індивідуальної картини світу; виявити й проаналізувати ключові концепти індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, описати засоби їх вербалізації та візуалізації; встановити, як взаємодіють вербальні та візуальні знаки в процесі актуалізації концептів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше: аргументовано необхідність розмежування понять індивідуально-авторської та художньої картини світу; доведено, що індивідуально-авторська картина світу є варіантом реалізації загальнонаціональної художньої та мовної картин світу; виокремлено об'єктивні й суб'єктивні чинники, які вплинули на формування ключових

складових авторської концептосистеми В. Блейка; реалізовано комплексний підхід до ідентифікації та аналізу ключових концептів авторської картини світу В. Блейка; розкрито особливості авторських преференцій щодо вибору мовних засобів та їх мовленнєвої організації у творах; досліджено специфіку репрезентованих у вербалізованій та візуалізованій складових картини світу автора об'єктів, їх семантику та засоби актуалізації; доведено роль мультимодальності, зокрема взаємодоповнюваності вербальних і художніх засобів у репрезентації ключових концептів індивідуально-авторської картини світу В. Блейка.

Науково-методологічною основою дослідження є роботи науковців, що висвітлюють лінгвістичний, когнітивний, культурологічний і семіотичний аспекти вивчення картин світу, взаємодію концептуальної та мовної картин світу, а також аналізують індивідуально-авторську концептуалізацію світу та мультимодальність у системі мови й мовлення.

Матеріалом дослідження слугували ліричні та лірично-філософські твори В. Блейка (130 віршованих текстів) з авторськими ілюстраціями (200 сторінок), епістолярна спадщина поета-художника (20 листів), а також 28 творів поетів Озерної школи і 18 картин художників-романтиків Англії.

Серед спеціальних лінгвістичних та міждисциплінарних методів і методик застосовано: описовий метод та метод суцільної вибірки, компонентний та контекстологічний аналіз, метод концептуального аналізу, стилістичний аналіз.

Результати дослідження є внеском у когнітивну лінгвістику, лінгвокультурологію, семіотику, оскільки поглиблюють вчення про невербальні, зокрема візуальні, засоби комунікації, їх взаємодію з природною мовою, а також їх співвіднесеність з певним змістом і значення у формуванні складних знаків-образів.

Реконструкція ключових концептів індивідуально-авторських картин світу, виявлення способів і засобів їх актуалізації дає змогу не тільки розкрити світоглядні, естетичні, емоційні пріоритети творчої особистості, а й

систематизувати фрагменти цілісної художньої картини світу конкретного напрямку чи історичної епохи.

Становлення світогляду В. Блейка, самобутнього поета, художника й гравера к. XVIII – поч. XIX ст., відбувалося в умовах соціально-індустріальної революції, урбанізації та трансформації системи суспільних цінностей. Це зумовило авторську ідеалізацію природи, протиставлення природного й опанованого людиною світів, неприйняття суворого ставлення до дітей, а також сподівання автора на майбутні зміни. Виховання В. Блейка з привитою релігійністю визначило особливості бачення поетом системи моральних устоїв в суспільстві та візіонерство. У системі цінностей поета центральне місце посідали природність, рівність, віра в божественний захист, емоційно-духовний світ людини, що втілено в унікальних образах, поєднанні реального й містичного в творах поета-художника.

Результати дослідження засвідчують, що ключовими концептами індивідуально-авторської картини світу В. Блейка є “Простір”, “Час”, “Природа”, “Душа”, “Емоція”, “Митець”, адже саме в них втілено універсальне осмислення дійсності та індивідуальне світовідчуття автора.

Маніфестація ключових концептів індивідуально-авторської картини світу В. Блейка здійснюється шляхом мультимодальної репрезентації. Комбінуванням вербальних та візуальних художніх засобів поет втілює складну систему асоціацій, образів і символів, яка віддзеркалює його світогляд, цінності й емоції.

Обґрунтовано, що головним принципом побудови індивідуально-авторської картини світу В. Блейка є принцип антитетичності. Необхідною умовою існування людини для поета є суміщення та співіснування протилежностей усіх виокремлених ключових сфер. Поєднання вербального й невербального простору в художньому тексті пояснюється не лише творчою наснагою і креативністю поета-художника, але також його намаганням створити голографічну, багатомірну версію Всесвіту. Унікальність мальовничої

поезії В. Блейка полягає саме в об'ємності зображеного в ній авторського бачення й розуміння довкілля.

Вербальні засоби маніфестації авторської картини світу В. Блейка охоплюють ключові позначення (імена) концептів та їх похідні, зокрема у сфері внутрішнього світу людини. Сфери простору та часу представлені здебільшого периферійною лексикою, що засвідчує тяжіння поета до непрямих номінацій, опосередкованих апеляцій до цих концептуальних сфер. Вербалізацію авторської картини світу В. Блейка відзначає багатство різнорівневих засобів та прийомів – алітерацій, метафор, епітетів, порівнянь, антитез, повторів, паралелізму.

Невербальні засоби реалізують низку важливих функцій: естетичну, пояснювальну, світоглядну й систематизувальну, емоційну і когнітивну функції. Передусім ілюстрації виконують естетичну роль, відкривають унікальний спосіб художнього освоєння світу за правилами краси. Кольорові контрасти, плавні лінії, фантазійні образи, чарівні рослини оздоблюють одухотворені рядки поезій. Світоглядна й систематизувальна функції малюнків полягають у їх здатності відтворювати знання та уявлення про світ не як хаотичний набір незалежних епізодів, а як мережу тісно переплетених тем, мотивів, протиставлень, асоціацій. Емоційна функція ілюстрацій реалізується в їх експресивній насиченості, здатності відображати почуття й настрої автора. Пасторальна ідилія, заповнений яскравим сонячним світлом лук, прозоре повітря створюють атмосферу спокою, приємності й утіхи. Реалізацію когнітивної функції мультимодальної репрезентації індивідуально-авторської картини світу В. Блейка вбачаємо в тому, що поєднанням і взаємодоповненням вербальної й візуальної маніфестацій авторського художнього простору досягається єдність об'єкту і суб'єкту пізнання – світу і творчої особистості.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення потенціалу комбінування вербальних і невербальних засобів для унікальної актуалізації інших концептів індивідуально-авторської картини світу В. Блейка, пов'язаних з міфологійними та релігійними мотивами. Результативним буде аналіз

історичної динаміки й когнітивних чинників варіативності експонентів мовних і художніх знаків залежно від їх змістового наповнення впродовж раннього, зрілого й пізнього романтизму.

Ключові слова: художня картина світу, індивідуально-авторська картина світу, мультимодальність, концепт, Вільям Блейк, романтизм.

ABSTRACT

Shyrokova I. I. Particularity and multimodal means of actualization of William Blake's individual worldview. – PhD dissertation manuscript .

Dissertation for Doctor of Philosophy Degree (Ph.D.): Specialty 035 Philology. Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2021.

This dissertation investigates multimodal manifestations of the key concepts in the individual worldview of William Blake, the English poet, artist and engraver of the late 18th – the early 19th centuries.

The purpose of the research is to analyze the key concepts of Blake's worldview, compare the author's conceptualizations and means of their representations with those of poets and artists belonging to English Romanticism trend.

The objectives of the research include the following: to discuss the general issues of the theory of worldview; outline the positions of scientists on definition, types, and correlation between linguistic and conceptual aspects of the worldview; reveal the relationship between national and individual author's worldview; explain the factors that influenced the formation of the peculiarities of W. Blake's worldview; identify and analyze the key concepts of W. Blake's artistic worldview, describe the means of their verbalization and visualization; establish how verbal and visual signs interact in the process of concept manifestation.

The scientific novelty of the research is in justifying the difference between an individual author's worldview and a national one which can be expressed by verbal and non-verbal means. It is argued that an individual author's worldview is a variant realization of the national artistic and language worldviews due to the influence of the

objective and subjective factors on the formation of the author's conceptual system. This research provides a comprehensive approach to the identification and analysis of key concepts of William Blake's interpretation of the world as it is expressed in his poetry and engravings. The dissertation focuses on a wide range of means employed by Blake to verbalize and visualize the significant components of his artistic version of the world.

The theoretical principles and research methods rely on the approaches and tools developed by scientists dealing with linguistic, cognitive, cultural and semiotic issues of the worldview formation, interactions between the conceptual and language worldviews, as well as the role of multimodality in knowledge representation.

The data included Blake's self-illustrated lyrical and lyrical-philosophical works (130 poetic texts, 200 engravings and drawings), his epistolary legacy (20 letters), as well as 28 works by the Lake School poets and 18 paintings by the artists representing early Romanticism in England.

The data were studied by special linguistic and interdisciplinary methods: the descriptive and comparative methods, sampling method, methods of componential, contextual, conceptual, and stylistic analysis.

The results and methodology of this research may assist further investigations in the fields of cognitive linguistics, linguoculturology, and semiotics by providing them with efficient approach and tools necessary for the investigation of verbal and non-verbal representations of individual author's worldview.

Reconstruction of the key concepts of individual author's worldview, identification of ways and means of its actualization allows not only to reveal the ideological, aesthetic, emotional priorities of a creative individual, but also systematize fragments of a holistic artistic worldview of a particular trend or historical epoch.

The research focus is on a set of concepts that make the core of Blake's worldview formed by the spirit of the epoch of technological and industrial changes, values and lifestyle of the English society between the late eighteenth and early nineteenth centuries. Blake's conceptual system was also shaped by his religious

bringing up, talent and creativity which led to instability of his psycho-emotional state and visionary susceptibility.

Not only did Blake's original model of the Universe, which manifested in his poetry, engravings, and personal correspondence, enrich the English culture on the verge of the nineteenth century, it also produced a significant influence on the further development of the Romantic trend in English literature and painting. The comparison of Blake's works with those of the Lake school poets and the artists of the early Romanticism, revealed apparent similarities and differences in their worldviews.

The key concepts in W. Blake's individual worldview including "Space", "Time", "Nature", "Soul", "Emotion", and "Artist" were assessed by several criteria: the diversity of verbalisations, the high occurrence of the keywords in the poems and their titles, the richness of metaphoric representation and imagery relating to the concepts. The procedure of the key concepts analysis takes into account the linguoculturological, linguocognitive and linguosemiotic aspects of W. Blake's multimodal works. The text of Blake's poems is intertwined with his engraved illustrations to produce a complex whole of semiotic space.

The antithetical principle – coexistence of contrasting phenomena – is fundamental to the individual worldview of W. Blake. The features of spatial, temporal, natural, spiritual and emotional spheres are counterposed, that is presented as being the opposite to each other and important as parts of a whole.

The findings prove the importance of multimodality in complex and multifarious representations of Blake's key concepts. By combining verbal and visual artistic means, the poet embodies a complex system of associations, images and symbols, which reflects his own philosophy, values and emotions. The combination of verbal and nonverbal text was determined not only by the inspiration and creativity of the poet-artist, but also by his attempt to create a holographic, multidimensional version of the universe. The uniqueness of W. Blake's "picturesque" poetry lies precisely in richness of its imagery and symbolism.

The verbalization of Blake's worldview is marked by a wide range of means and techniques - alliterations, metaphors, epithets, comparisons, antitheses, repetitions, and parallelism. Nonverbal means including various elements of design (line, colour, shape, space and form) perform a number of important functions, such as aesthetic, explanatory, ideological and systematizing, emotional and cognitive ones.

First of all, illustrations play an aesthetic role, open a unique way of artistic interpretation of the world according to the rules of beauty. Color contrasts, flowing lines, fantasy images, charming plants adorn the inspiring lines of poetry. The systematizing role of drawings is in their ability to reproduce knowledge and ideas about the world not as a chaotic set of independent episodes, but as a network of closely intertwined themes, motifs, oppositions, associations. The emotional function of illustrations is realized in their expressive richness and ability to reflect the feelings and mood of the author. Pastoral idyll, meadows filled with bright sunlight, transparent air create an atmosphere of calm, pleasure and consolation. We see the realization of the cognitive function of the multimodal representation of Blake's worldview in the combination and complementarity of verbal and visual manifestations of the author's artistic space reflecting the unity of the world and creative personality of the author.

Further research should focus on studying the potential of combining verbal and nonverbal means for a unique actualization of other concepts of W. Blake's worldview. More research is also needed to discover similarities and differences in the systems of conceptual representations embodied in the works of other artists and writers who belonged to early, high, and late Romanticism.

Key words: artistic worldview, individual author's worldview, multimodality, concept, William Blake, Romanticism.